

MUNI
SCI

Princip fluorescence

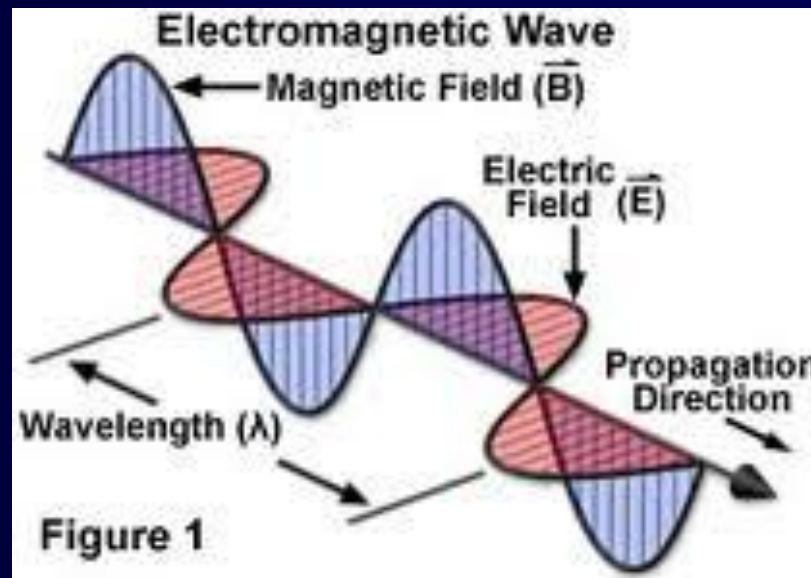
doc. RNDr. Jakub Neradil, Ph.D.
Ústav experimentální biologie PŘF MU

Program přednášky:

- světlo
- definice a princip fluorescence
- fluorochromy
  - značky
  - sondy

„Viditelné“ světlo

- elektromagnetické vlnění o vlnové délce 400 - 700 nm
- elementární částice = **foton** - představuje **kvantum** elektromagnetické energie (světla)
- duální povaha - vlnová i částicová (dle metody studia)

„Viditelné“ světlo

vlnová délka (λ) – délka jednoho kmitu (400-700 nm)

frekvence (f) – počet kmitů za sekundu ($4-8 \cdot 10^{14} \text{ s}^{-1}$ [Hz])

platí vztahy:

Vztah mezi vlnovou délkou a frekvencí:

$$c = \lambda * f \quad f = c / \lambda \quad \lambda = c / f$$

rychlost světla -
konstantní

Energie fotonu:

$$E = h * f \quad E = h * c / \lambda$$

Planckova konstanta
 $h = 6,626 \cdot 10^{-34} \text{ J*s}$

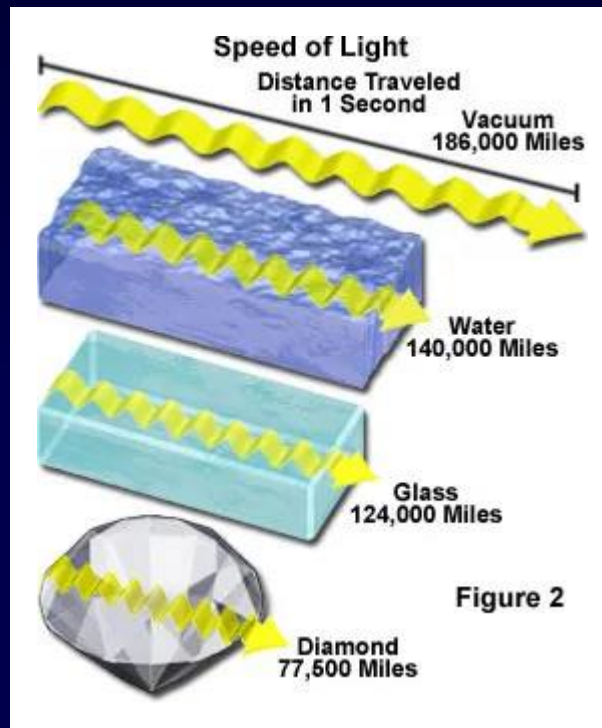
„Viditelné“ světlo

Rychlost světla (c)

$c = 300.000 \text{ km} \cdot \text{s}^{-1}$
konstantní ve vakuu

1676 - Ole Rømer
pozorování měsíce Io
200 000 km/s

1983 - Generální
konference
pro míry a váhy
definice metru v SI ->
299 792 458 m/s

km/s

300 000

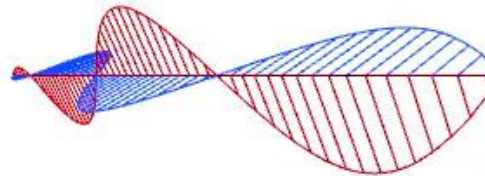
225 000

200 000

125 000

- snížení rychlosti -> zkrácení vl. délky
- frekvence stejná -> barva stejná

Electromagnetic Radiation

Spectral Color: Infrared

Electric Vector

Magnetic Vector

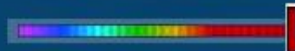
Filled: 48%

Amplitude

Wavelength: 800 nm

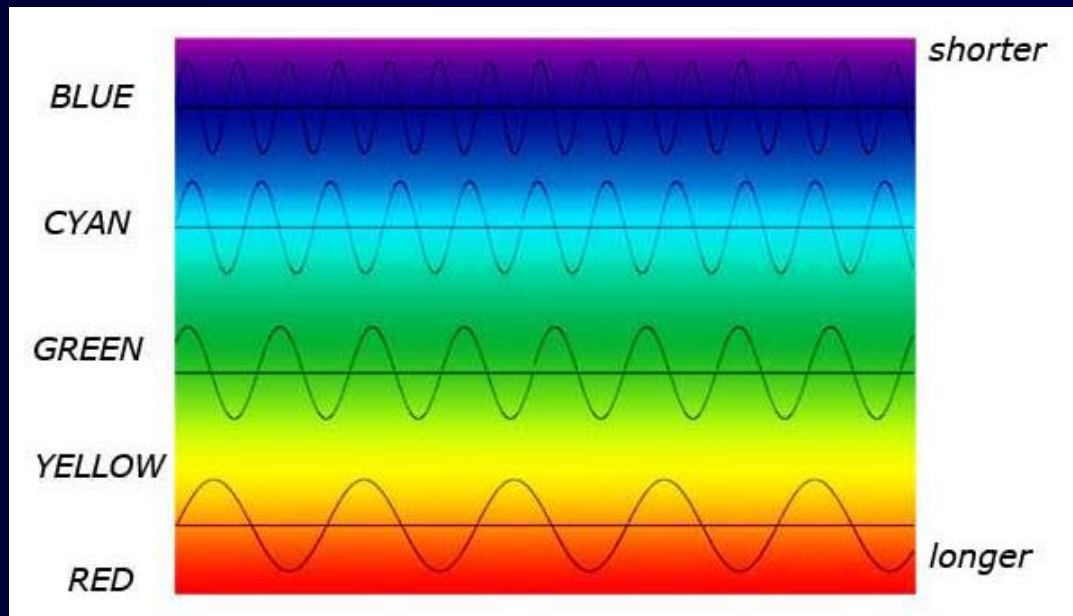
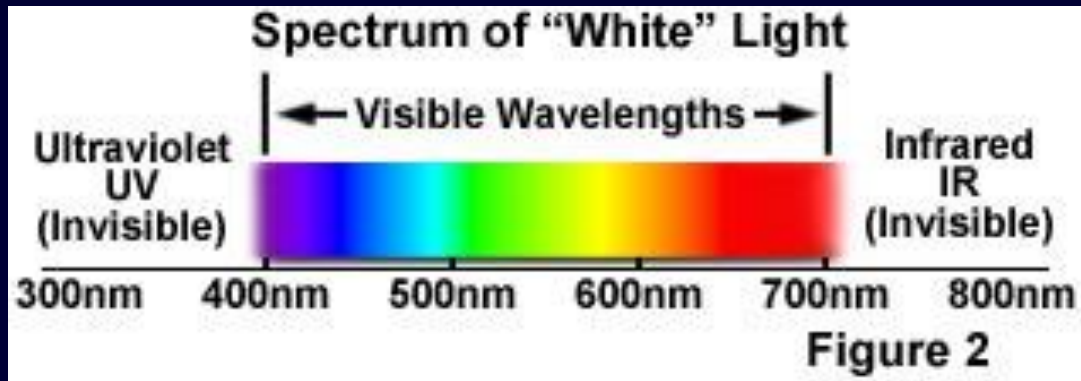
Show Wave Color

vlnová délka → barva
amplituda → jas

www.olympus-lifescience.com/en/microscope-resource/primer/java/electromagnetic/

vlnová délka ~ barva světla

480 THz
635 nm

510 THz
590 nm

540 THz
560 nm

610 THz
490 nm

670 THz
450 nm

750 THz
400 nm

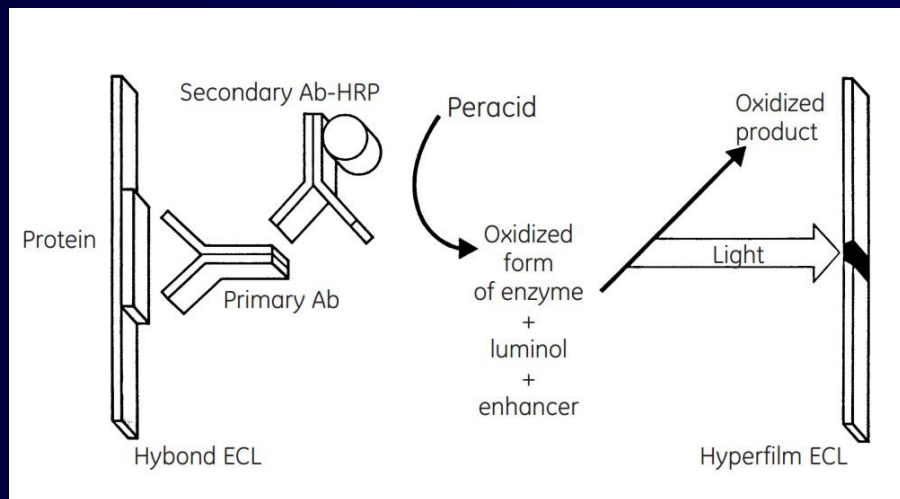
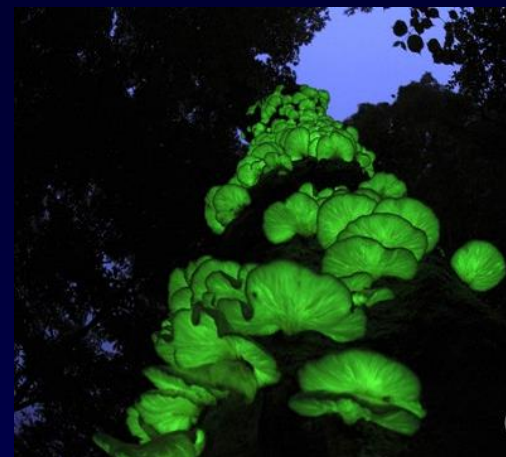

LUMINISCENCE

jev při kterém vysílá látka do prostoru světlo

dělení dle indukce

chemiluminiscence : vyvoláno chemickou reakcí
např. oxidace luciferinu luciferázou u světlušky,
tlející dřevo – václavka, ECL detekční činidlo pro western blotting

Fotoluminiscence

záření je vyvoláno jiným zářením

a) fluorescence

b) fosforescence

fluorochrom = fluorofor

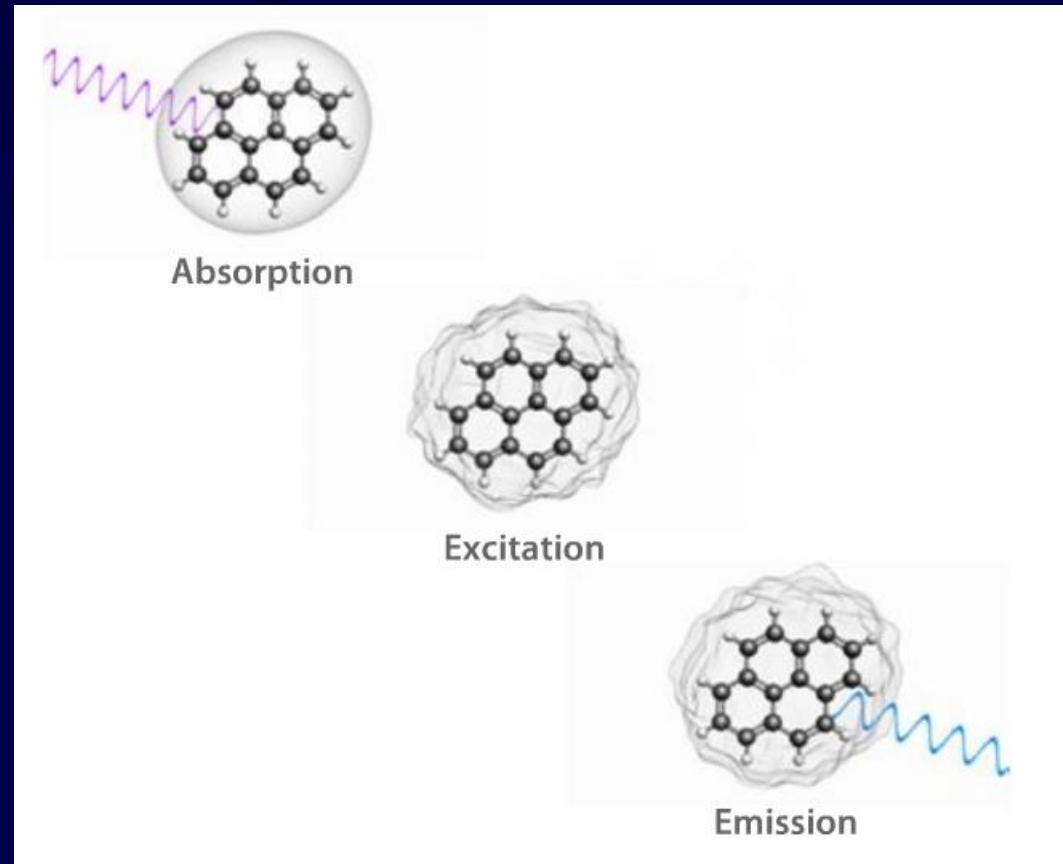
látka schopná fluorescence

excitační záření

luminiscenci vyvolává

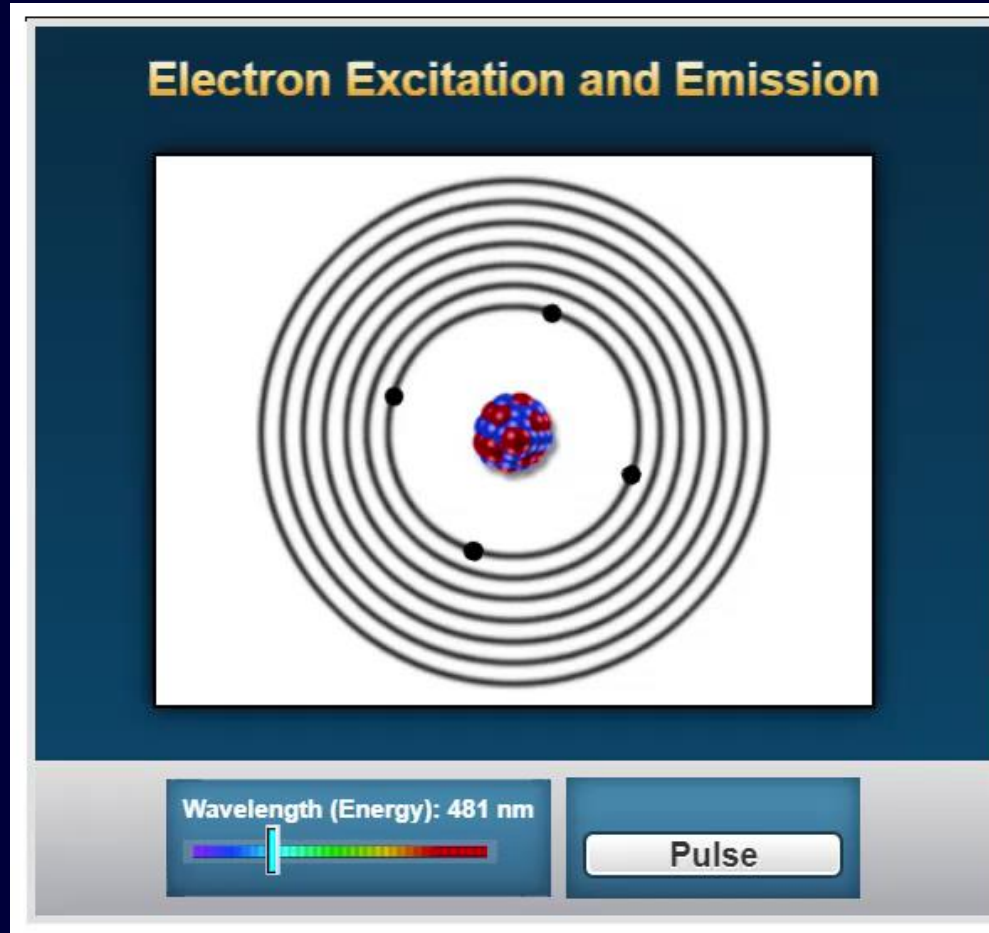
emisní záření

vysílané látkou

Podstata fluorescence

Excitace a emise

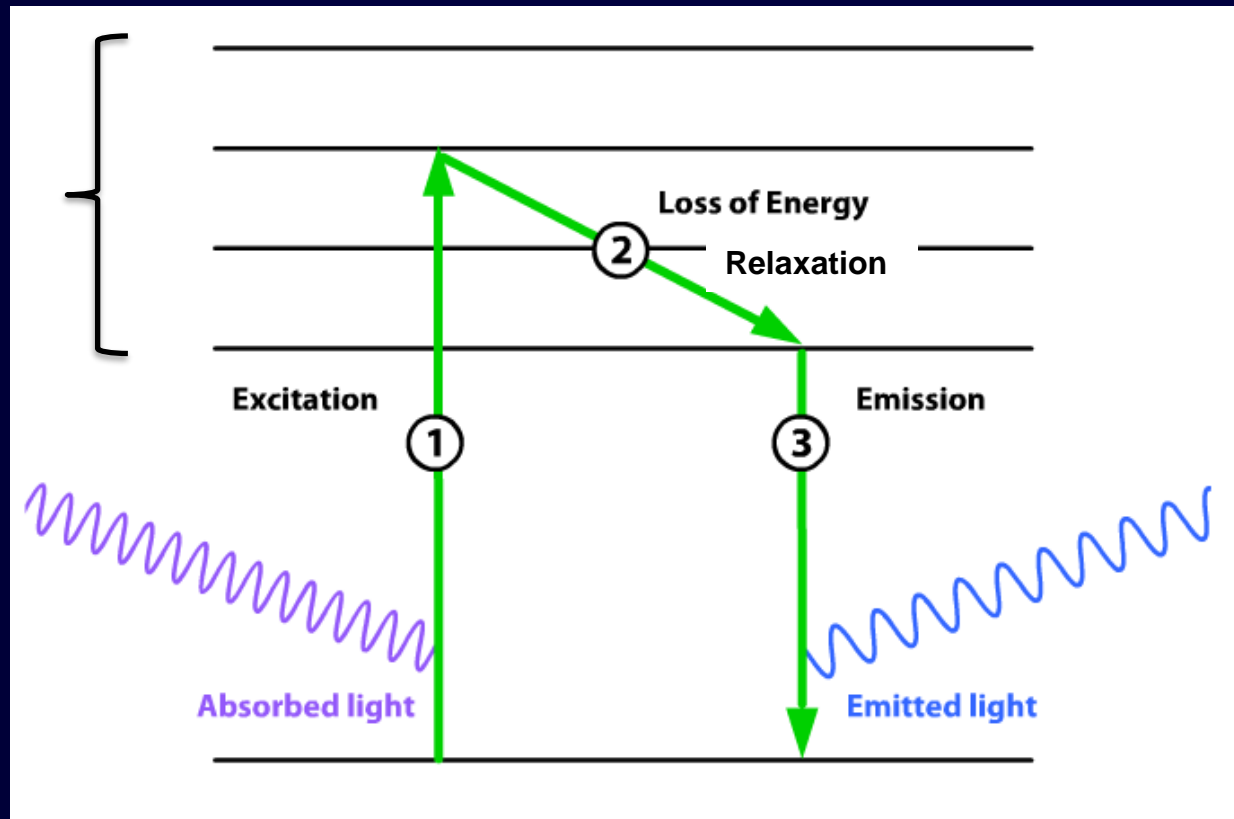
<https://www.olympus-lifescience.com/en/microscope-resource/primer/java/fluorescence/exciteemit>

Podstata fluorescence Jablonskiho diagram

vyšší
energetické
hladiny

excitační
záření

základní
energetická
hladina

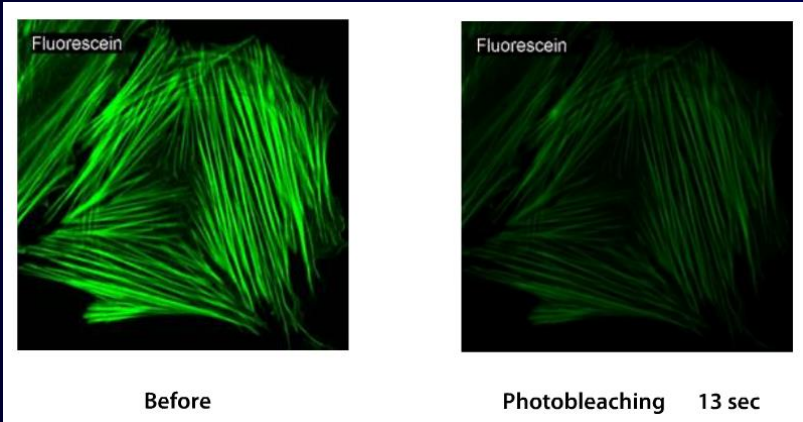
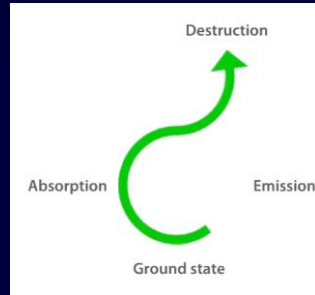
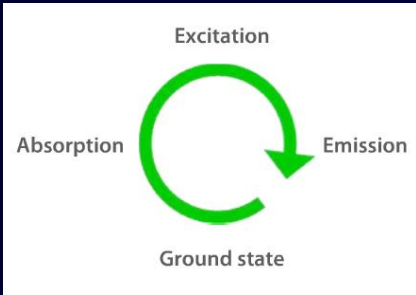
emisní
záření

Průběh fluorescence

1. **excitace** elektronů fotony ze základní energetické hladiny do excitovaného stavu
trvání 10^{-15} s
2. **excitovaný stav**
pokles na nejnižší hladinu excitace (relaxace)
ztráta energie ve formě tepla
trvání $10^{-14} - 10^{-11}$ s
3. **emise** světla => fluorescence
trvání $10^{-7} - 10^{-9}$ s = doba dohasínání

recyklace

photobleaching

Photobleaching

Unbleached Image

Photobleached Image

Choose A Specimen:

Actin Filaments (FITC) ▾

Time Elapsed: 0 seconds

Shutter

Pause

Color Channels:

Red

Green

Blue

All

Add

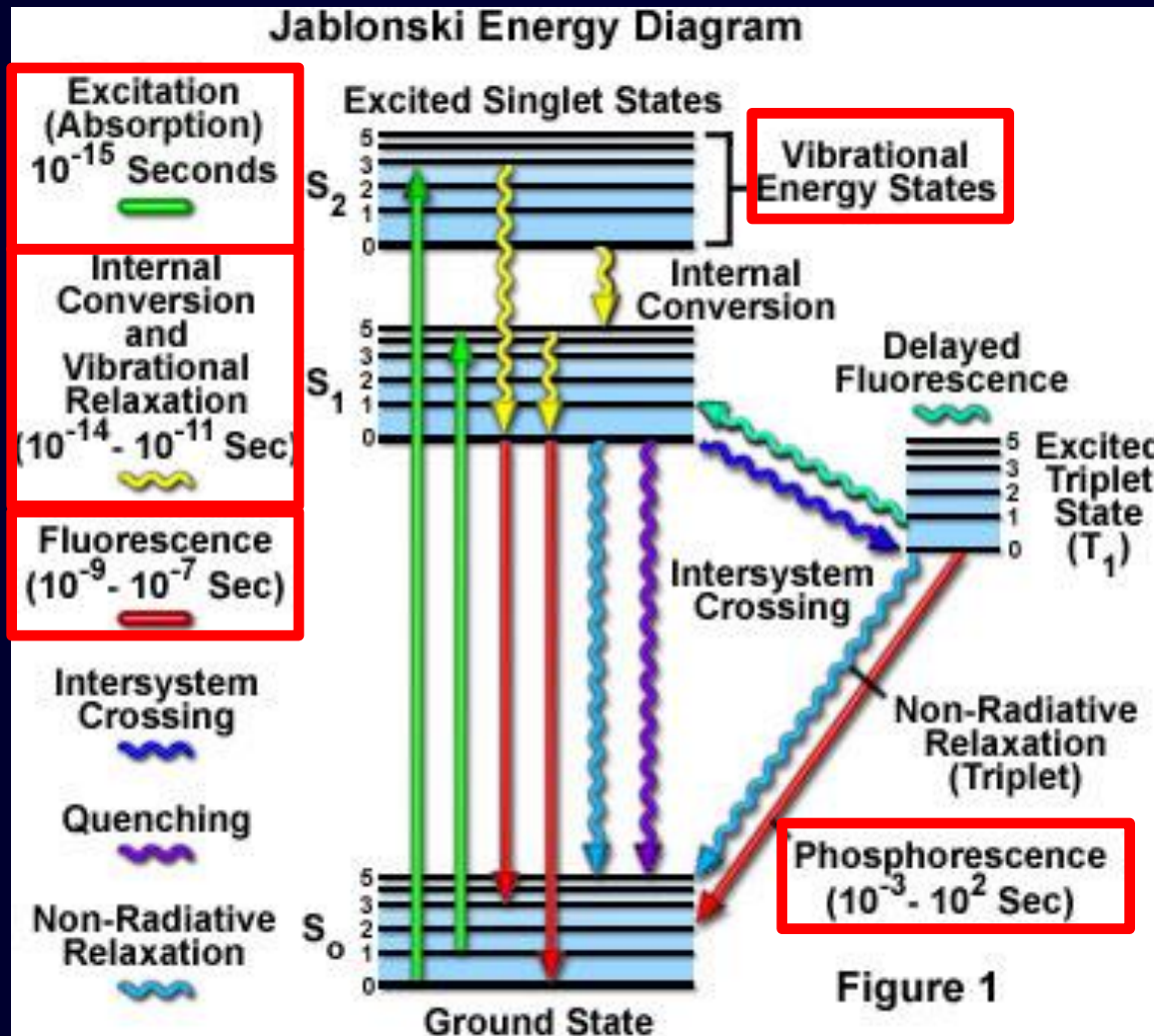
<https://www.olympus-lifescience.com/en/microscope-resource/primer/java/fluorescence/photobleaching/>

Princip fluorescence

<https://www.thermofisher.com/cz/en/home/life-science/cell-analysis/cell-analysis-learning-center/molecular-probes-school-of-fluorescence/fluorescence-basics/fluorescence-fundamentals/light-spectrum-fluorescence.html>

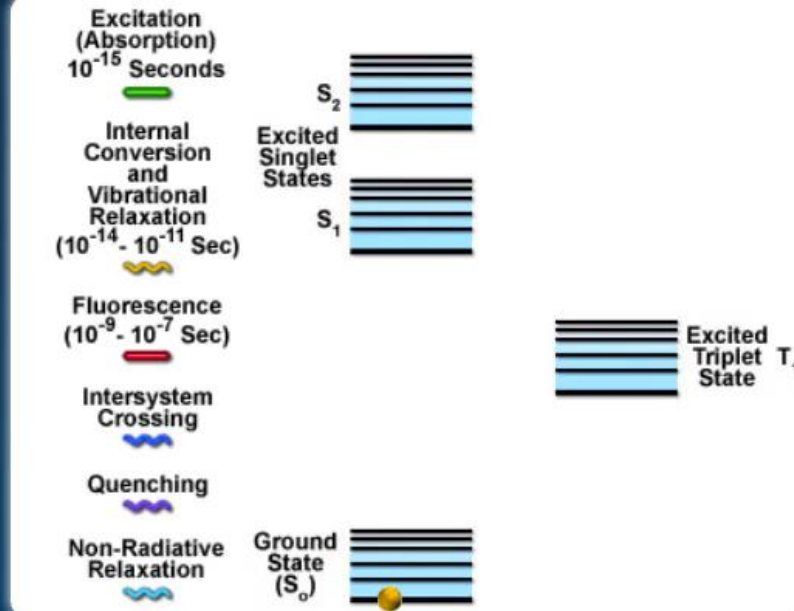
Podstata fluorescence a fosforescence Jablonského diagram

fosforescence
doba dohasínání
 $10^{-3} - 10^2$ s

Jablonski Energy Diagram

Excitation Wavelength 525 nm

Tutorial Speed

Fluorescence Emission

Start

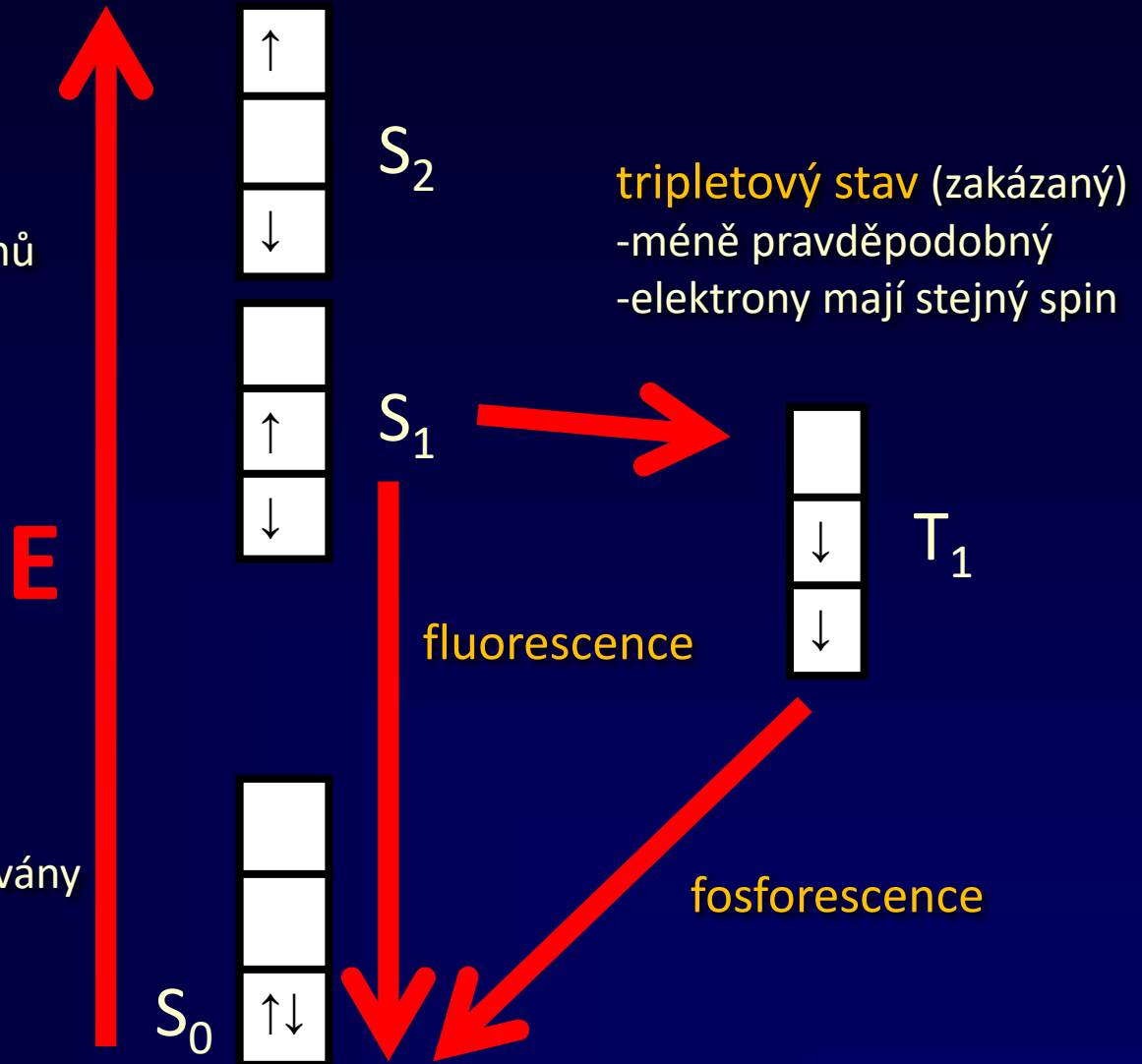
<https://www.olympus-lifescience.com/en/microscope-resource/primer/java/jablonski/jabintro/>

excitovaný singletový stav

- elektrony obsazují vyšší energetické hladiny
- porušuje se párování elektronů na jednotlivých hladinách
- spin se při excitaci nemění

základní singletový stav

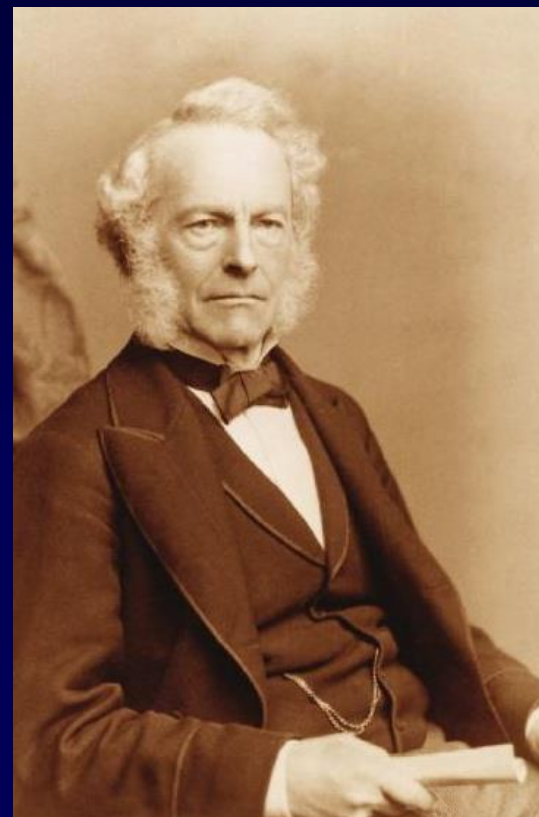
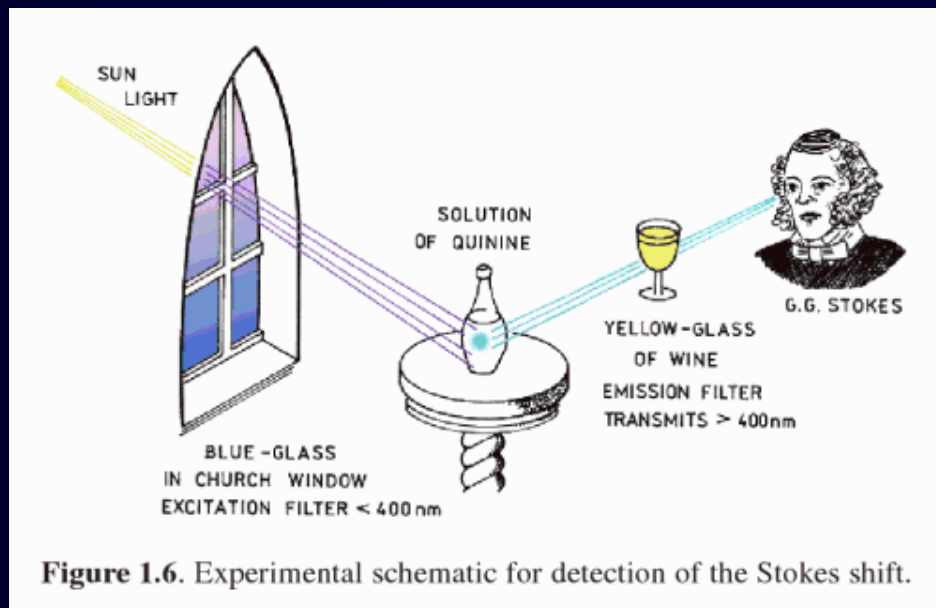
- všechny elektrony jsou spárovány
- mají opačný spin
- velikost $+1/2, -1/2$

Spin je kvantová vlastnost elementárních částic - vnitřní moment hybnosti částice. Spiny částic přispívají k celkovému momentu hybnosti soustavy.

Stokesův posun

- Vlnová délka excitujícího světla je menší než emitovaného ($\lambda_{ex} < \lambda_{em}$)
- Energie excitujícího světla je větší než emitovaného ($E_{ex} > E_{em}$)
- V rámci relaxace v excitovaných stavech dochází ke ztrátě energie

Sir G.G. Stokes

On the Change of Refrangibility of Light. By G. G. Stokes, M.A., F.R.S., Fellow of Pembroke College, and Lucasian Professor of Mathematics in the University of Cambridge. Phil. Trans. Royal Society of London (1852) pp. 463-562. Received May 11, — Read May 27, 1852.

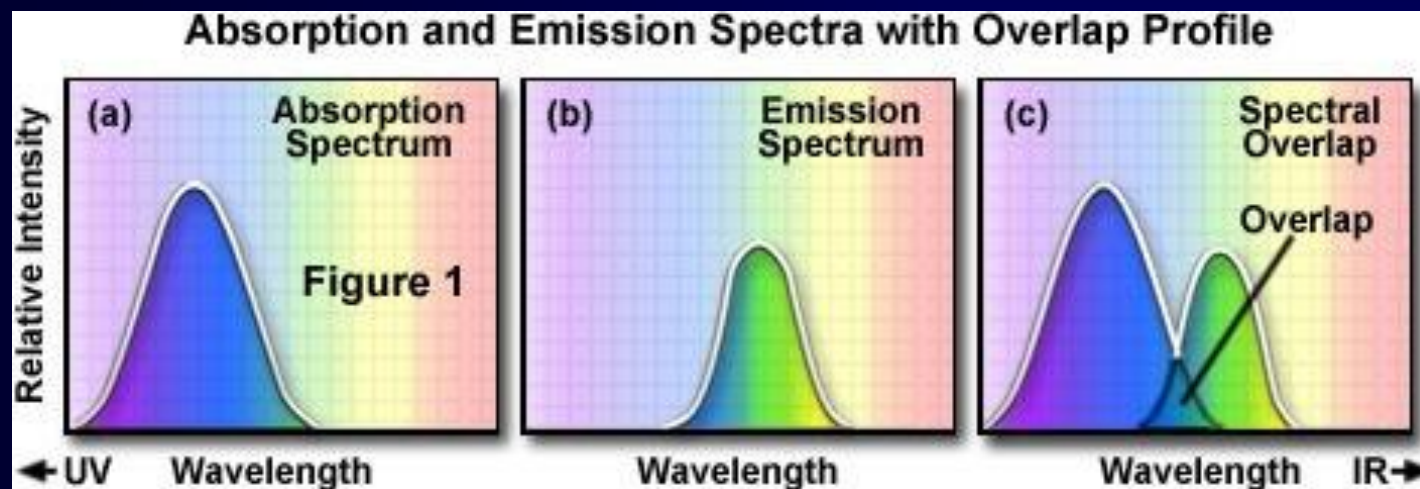
Vlastnosti fluorochromů - absorbční a emisní spektrum

- Absorbční (excitační) spektrum

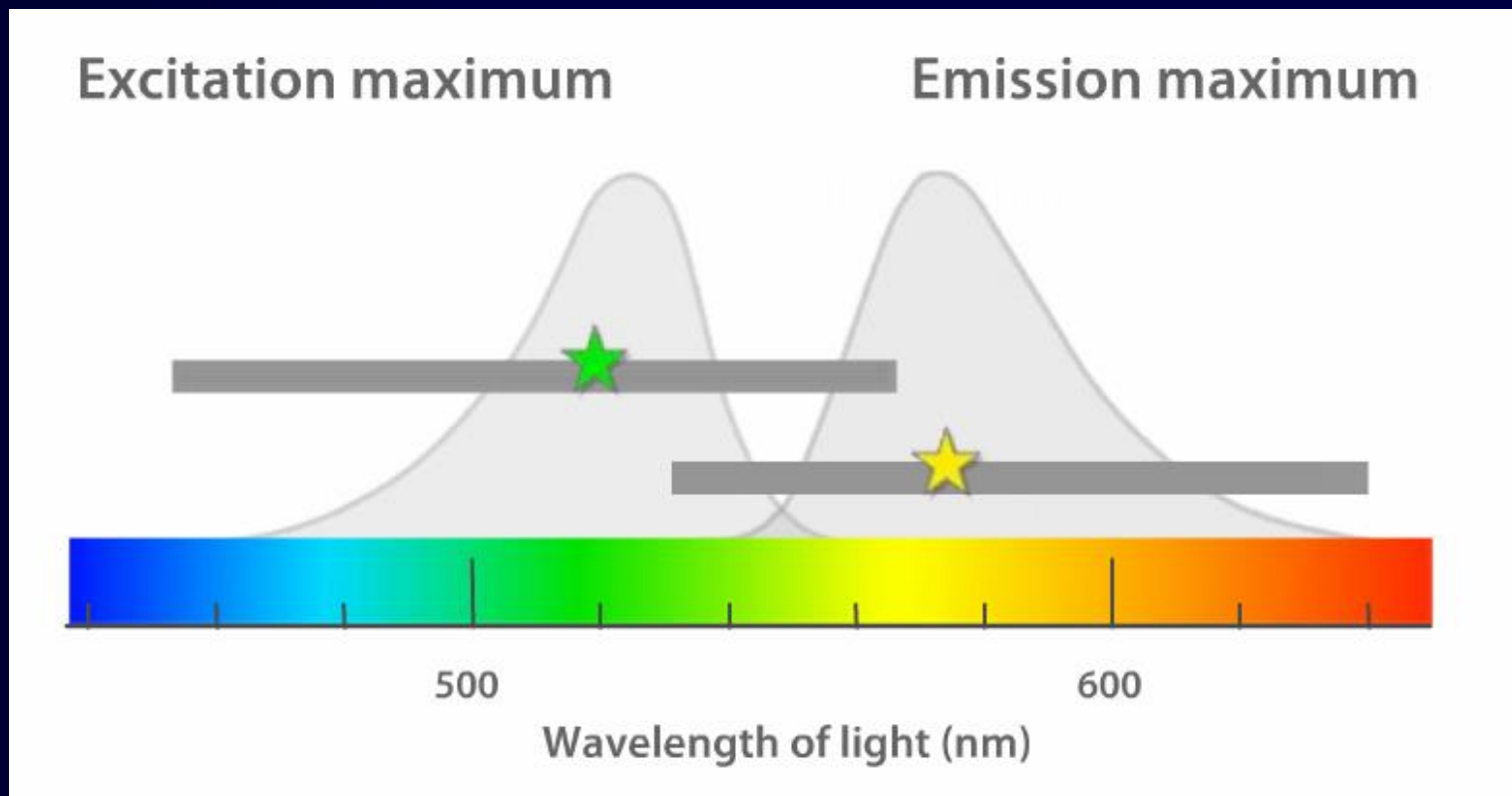
závislost intenzity fluorescence na excitační vlnové délce (měřeno při konstantní emisní vlnové délce)

- Emisní spektrum

závislost intenzity fluorescence na vlnové délce při konstantní vlnové délce excitace

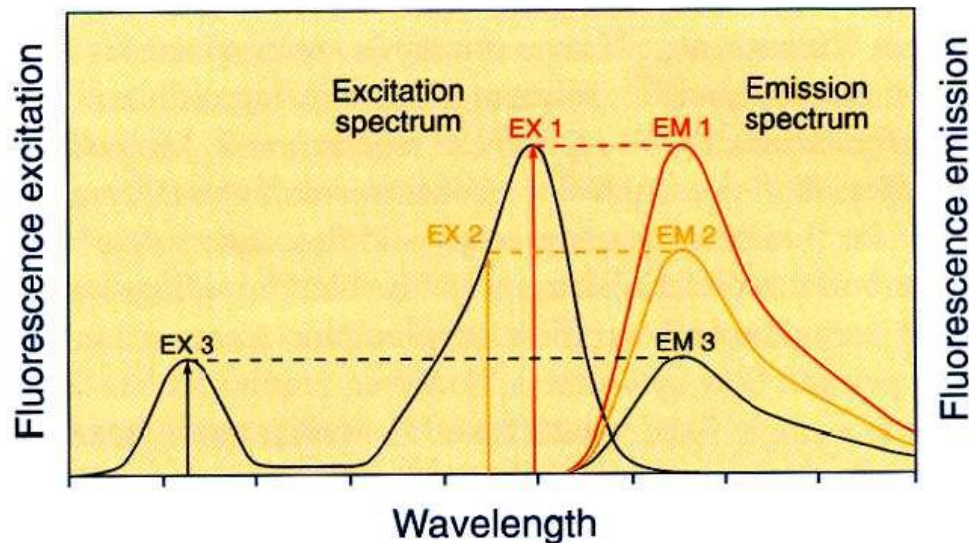

- obě spektra mají své maxima
- excitační maximum
- emisní maximum
- vzdálenost mezi nimi – Stokesův posun

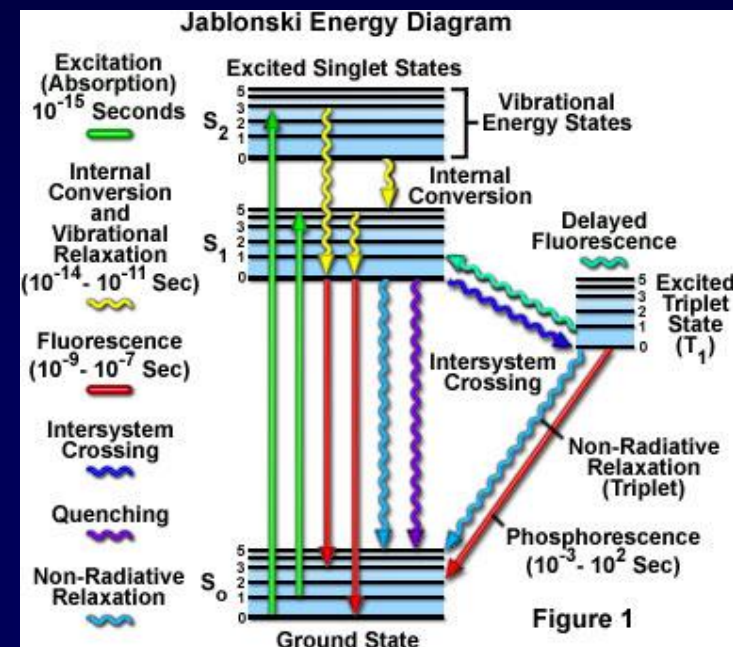

Emisní spektrum určitého fluorochromu

- je nezávislé na vlnové délce excitace
- emise z nejnižšího excitovaného stavu (S_1)
- mění se pouze intenzita fluorescence
- intenzita emisního spektra odpovídá amplitudě excitace

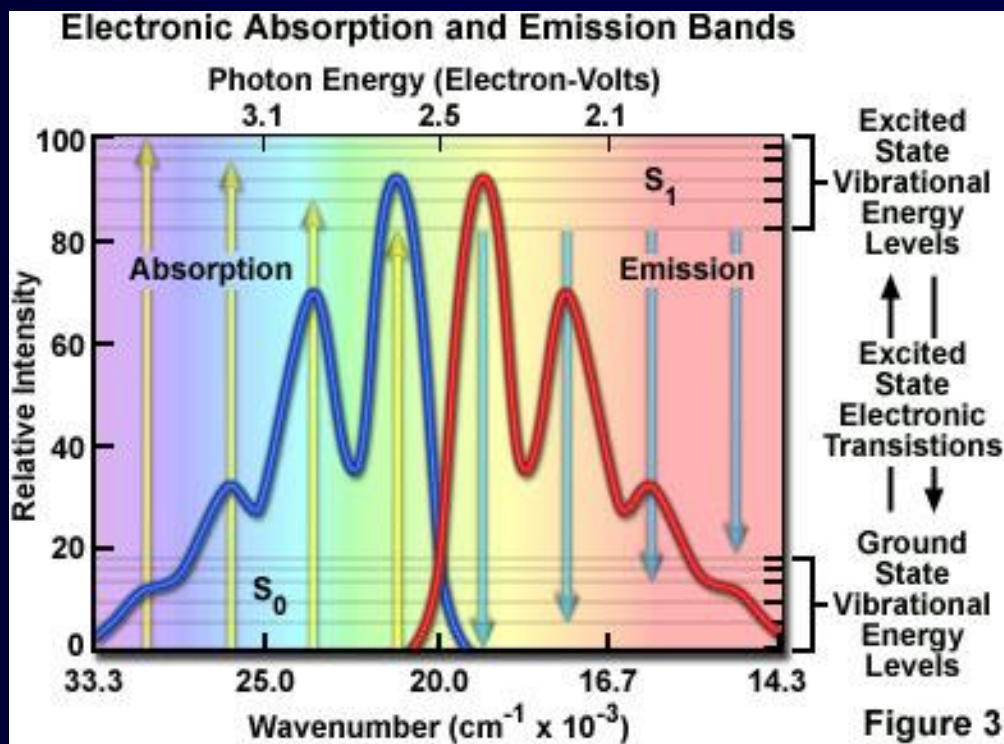

Figure 2. Excitation of a fluorophore at three different wavelengths (EX 1, EX 2, EX 3) does not change the emission profile but does produce variations in fluorescence emission intensity (EM 1, EM 2, EM 3) that correspond to the amplitude of the excitation spectrum.

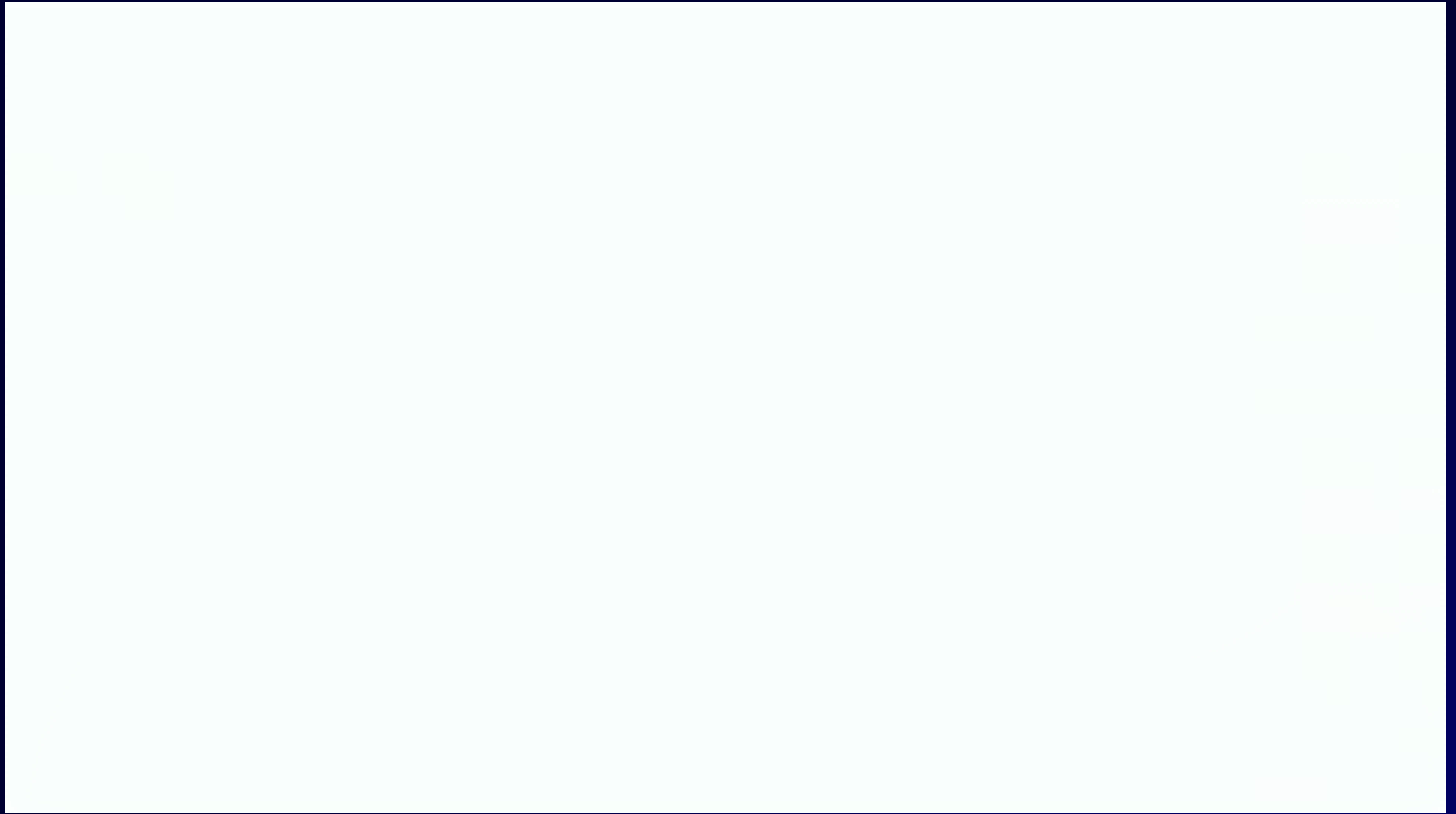

Symetrie mezi absorpčním a emisním spektrem

- struktura vibračních hladin základního i excitovaných stavů je stejná
- absorpce (excitace) a emise do odpovídajících hladin nastává se stejnou pravděpodobností
- absorpční a emisní spektra zrcadlově symetrická

Excitační a emisní spektrum

<https://www.thermofisher.com/cz/en/home/life-science/cell-analysis/cell-analysis-learning-center/molecular-probes-school-of-fluorescence/imaging-basics/fundamentals-of-fluorescence-microscopy/Using-filters-to-capture-your-signal.html>

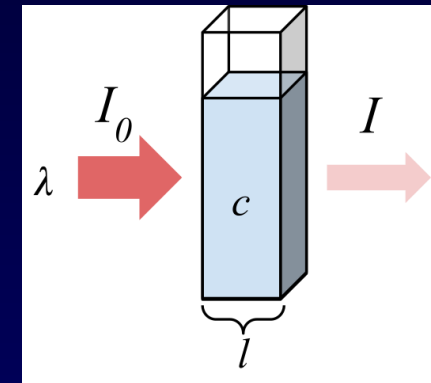

Vlastnosti fluorochromů - Molární extinkční koeficient (molární absorptivita)

- vyjadřuje míru schopnosti látky absorbovat světlo

Lambert-Beerův zákon

$$A = -\log I / I_0 = \log I_0 / I = \varepsilon \cdot c \cdot l$$

- A – absorbance (bez jednotek)
- I / I_0 – transmittance (T , propustnost)
- ε – molární extinkční koeficient ($\text{l} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{cm}^{-1}$)
- c – molární koncentrace ($\text{mol} \cdot \text{l}^{-1}$)
- l – dráha (cm)

Vlastnosti fluorochromů - Kvantový výtěžek fluorescence (Quantum Yield = QY)

$$QY = \frac{\text{počet emitovaných fotonů}}{\text{počet absorbovaných fotonů}}$$

- vyjadřuje míru schopnosti excitačního vlnění vyvolat fluorescenci
- maximálně = 1 (teoreticky; energetické ztráty)

Standards pro určení kvantového výtěžku fluorescence

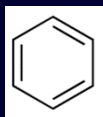
Quantum Yield [Q.Y.] Standards	Q.Y. [%]	Conditions for Q.Y. Measurement	Excitation [nm]
Cy3	4	PBS	540
Cy5	27	PBS	620
Cresyl Violet	53	Methanol	580
Fluorescein	95	0.1 M NaOH, 22°C	496
POPOP	97	Cyclohexane	300
Quinine Sulfate	58	0.1 M H ₂ SO ₄ , 22°C	350
Rhodamine 101	100	Ethanol	450
Rhodamine 6G	95	Water	488
Rhodamine B	31	Water	514
Tryptophan	13	Water, 20°C	280
L-Tyrosine	14	Water	275

fluorochrom = fluorofor

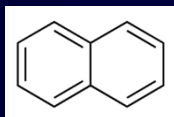
látka schopná fluorescence

- často obsahuje polycyklické nenasycené sloučeniny a atomy (s více elektrony – např. P, S)
- čím více benzenových jader, tím více roste absorpční maximum

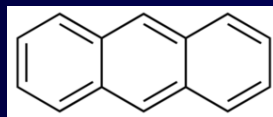
benzen
262 nm

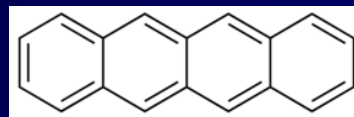
naftalen
272 nm

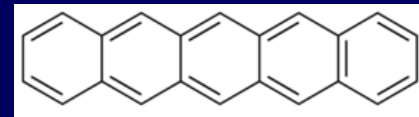
antracen
375nm

tetracen
475nm

pentacen
580nm

Fluorescence látek a skupiny fluoroforů

Vlastní (vnitřní) fluorescence látek

Přirozeně se vyskytující fluorofory/fluorochromy
aminokyseliny, kofaktory enzymů, chlorofyl, „přírodní“ fluorescenční proteiny (green fluorescent protein,...)

Nevlastní (vnější) fluorescence látek

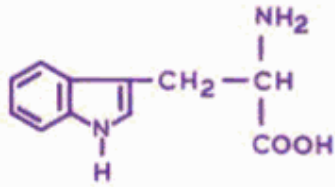
- **Přímá vazba fluorochromu na molekuly nebo buněčné struktury**
- použití **sondy**
-> označení DNA, buněčné stěny, plazmatické membrány, organel...
-> detekce mitochondriální aktivity - respiračního vzplanutí, koncentrace H^+ (pH indikátory), membránový potenciál..

- **Nepřímá vazba fluorochromu**

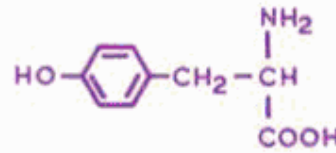
- použití **značky**

navázání na imunoglobulin (protilátku) nebo úsek nukleové kyseliny, phalloidin, annexin V... -> následné označení buněčné struktury

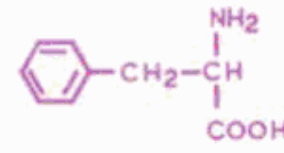
Přirozeně se vyskytující fluorofory - aminokyseliny

Tryptophan

Tyrosine

Phenylalanine

hlavní zdroj fluorescence proteinů v UV spektru

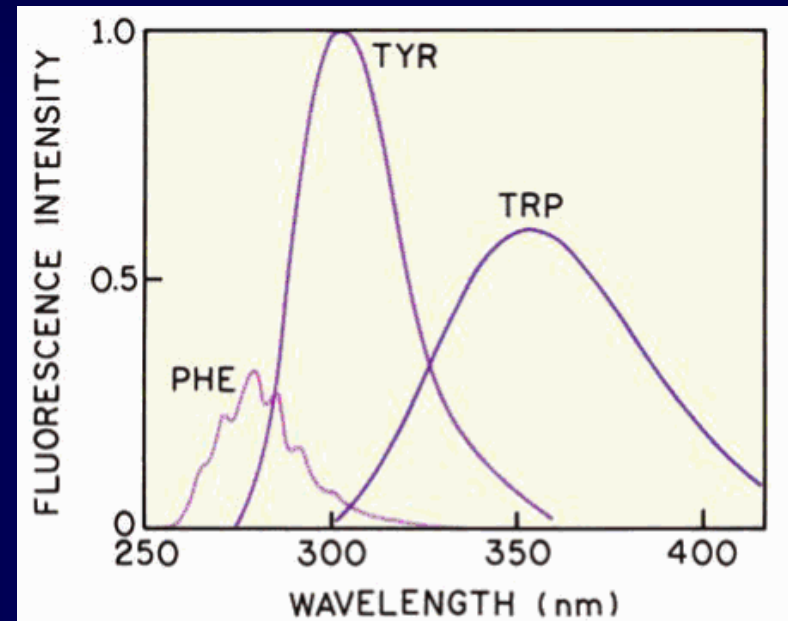
-indolová skupina Trp

Trp v sekvencích jen 1%

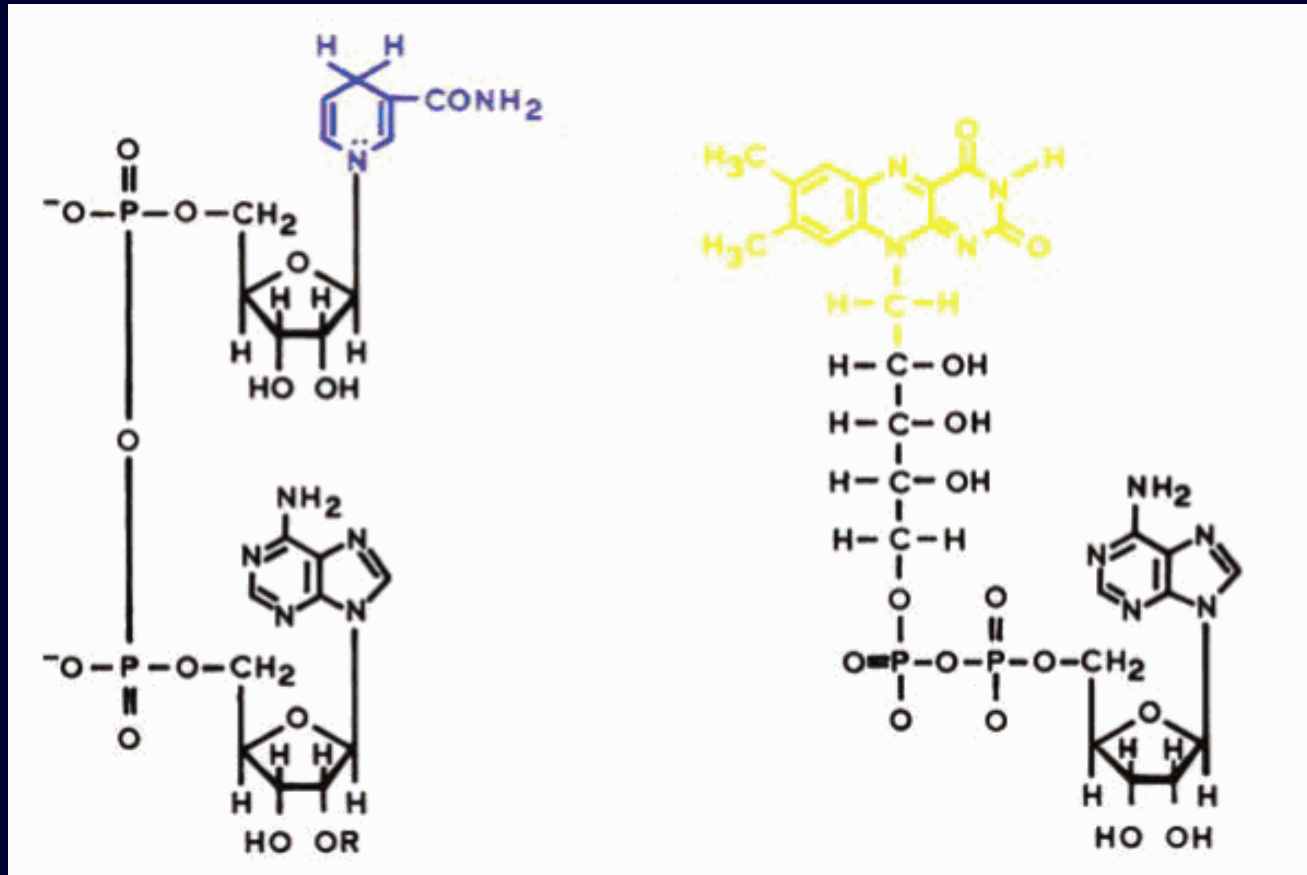
metabolicky náročná syntéza

Table 2: fluorescent properties of some amino acids

amino acid	Lifetime (Nanoseconds)	Excitation		Emission	
		Wavelength	Molar absorptivity	Wavelength	Quantum yield
Tryptophan	2.6	280	5,600	348	0.20
Tyrosine	3.6	274	1,400	303	0.14
Phenylalanine	6.4	257	200	282	0.04

Přirozeně se vyskytující fluorofory - kofaktory

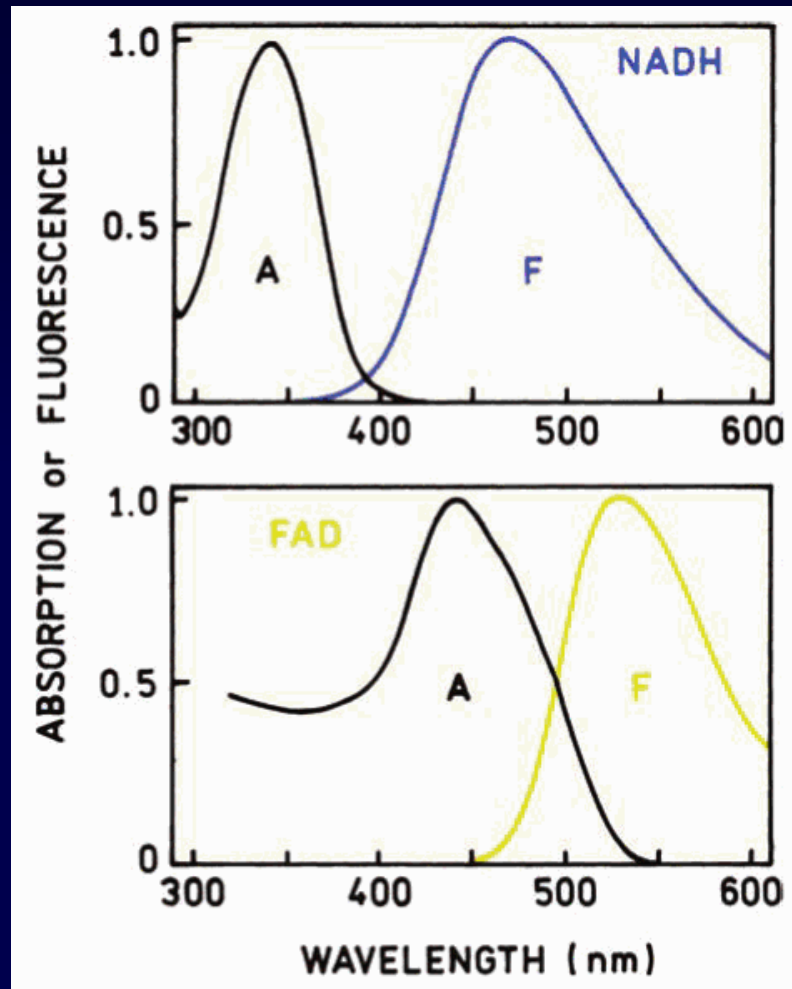
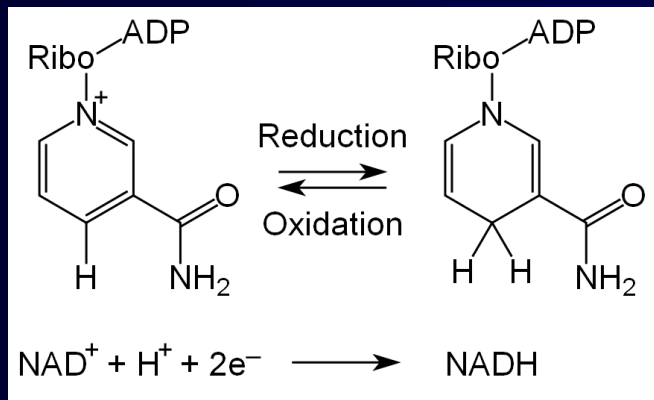

Nikotinamid adenin
dinukleotid (NADH)

Flavin adenin
dinukleotid (FAD)

Přirozeně se vyskytující fluorofory - kofaktory

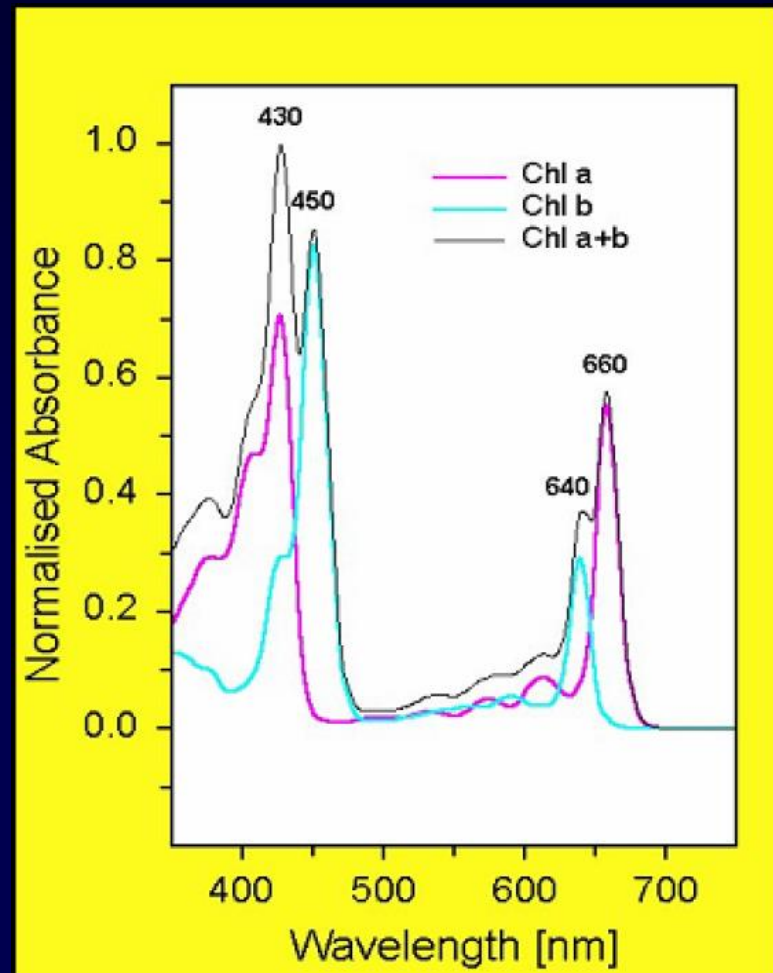
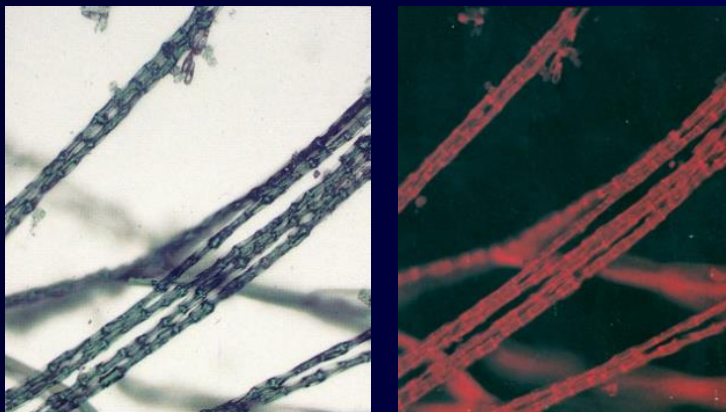
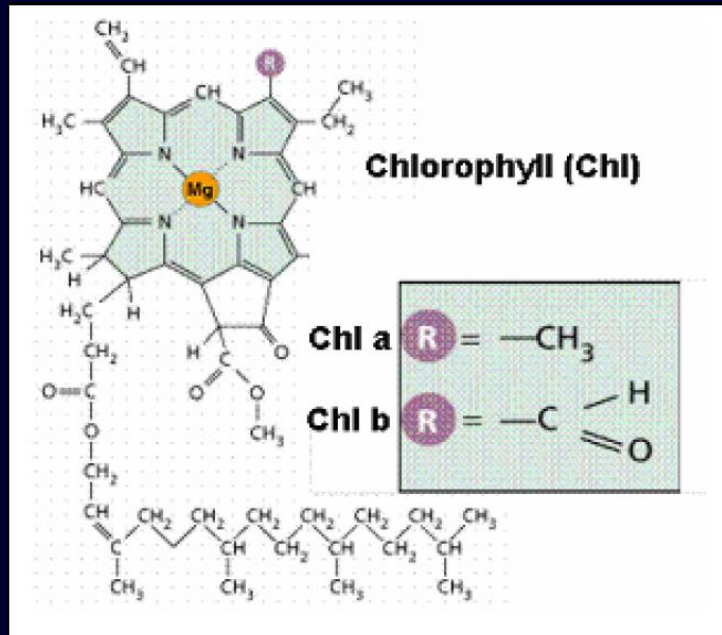
- NAD^+ není fluorescenční
- fluorochrom = redukovaný nikotinamidový ring

Přirozeně se vyskytující fluorofory – chlorofyl

- porfyrinové jádro + Mg

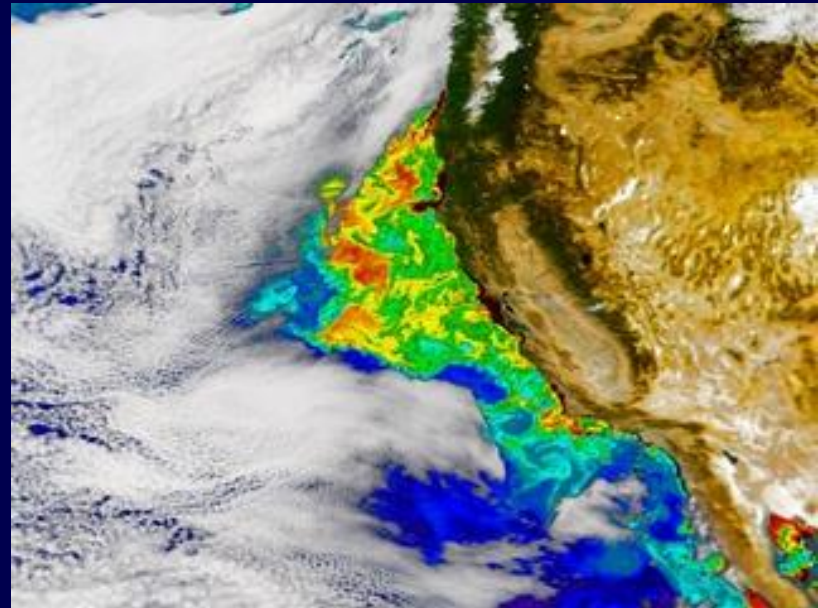
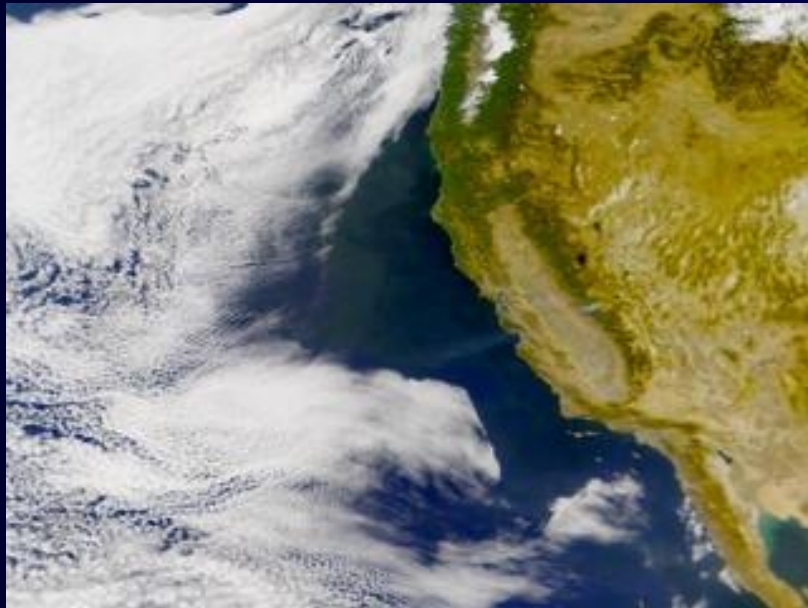
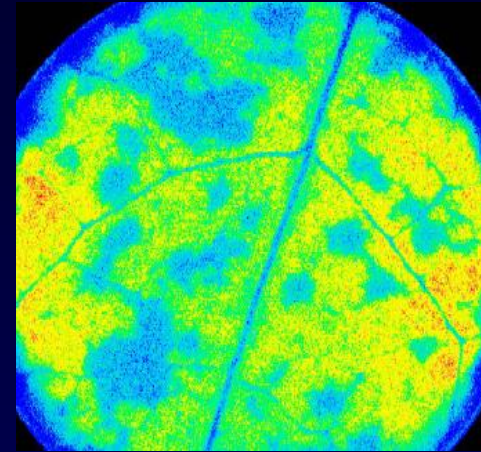

Stokesův posun až 200nm

Přirozeně se vyskytující fluorofory – chlorofyl

využití:

- hodnocení výskytu fytoplanktonu ve vodě
- studium fotosyntézy
- fyziologický stav rostlin – stres (pokles fl.)

Nevlastní (vnější) fluorescence

Nepřímá vazba fluorochromu – ZNAČKY

značky jsou vázány k molekulám (proteiny, peptidy, oligonukleotidy..) **kovalentní vazbou**

proteiny – vazba na aminové (NH_2 -), thiolové (SH-) skupiny nebo histidinové řetězce

požadavky

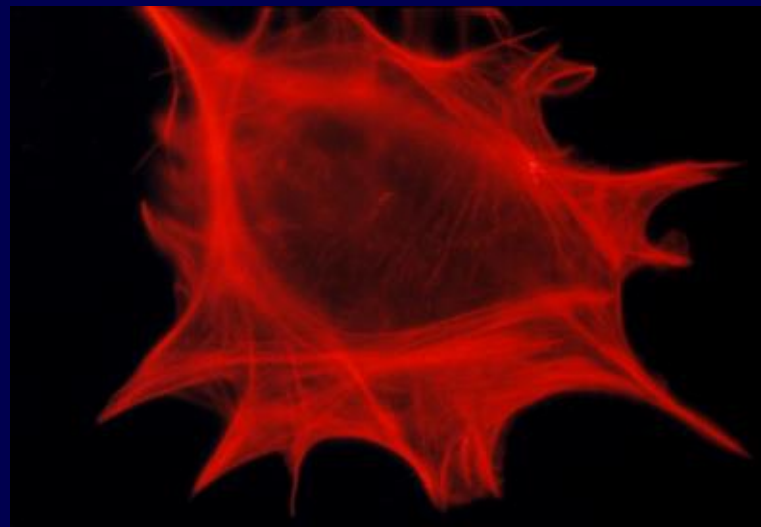
- vysoká intenzita fluorescence
- stabilita při ozařování
- minimální vliv na biologické vlastnosti vzorku

Rhodaminy

- historicky nejpoužívanější fluorescenční značky
- převážně na protilátky
- ve formě derivátů
- vysoký kvantový výtěžek 0,3-0,8
- photobleaching

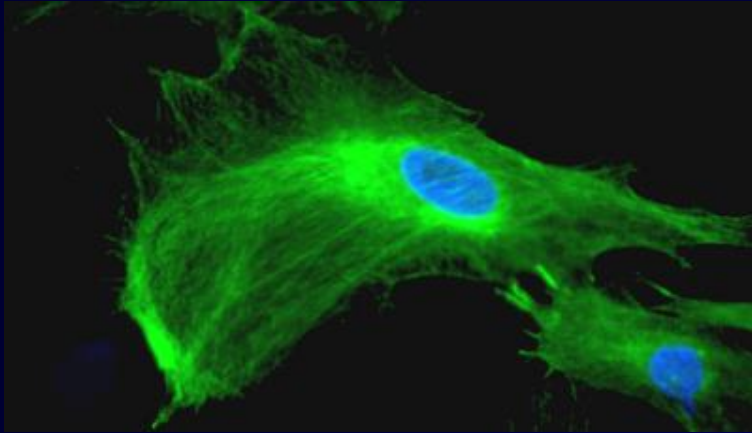
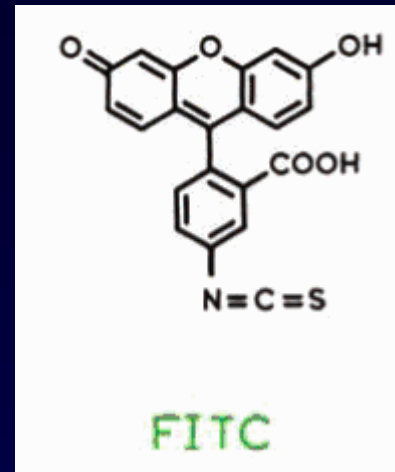
tetramethylrhodamine isothiocyanate (TRITC)

ex. – 541nm, em. – 572nm

Fluorescein isothiocyanate (FITC)

ex. - 495 nm, em. - 521 nm

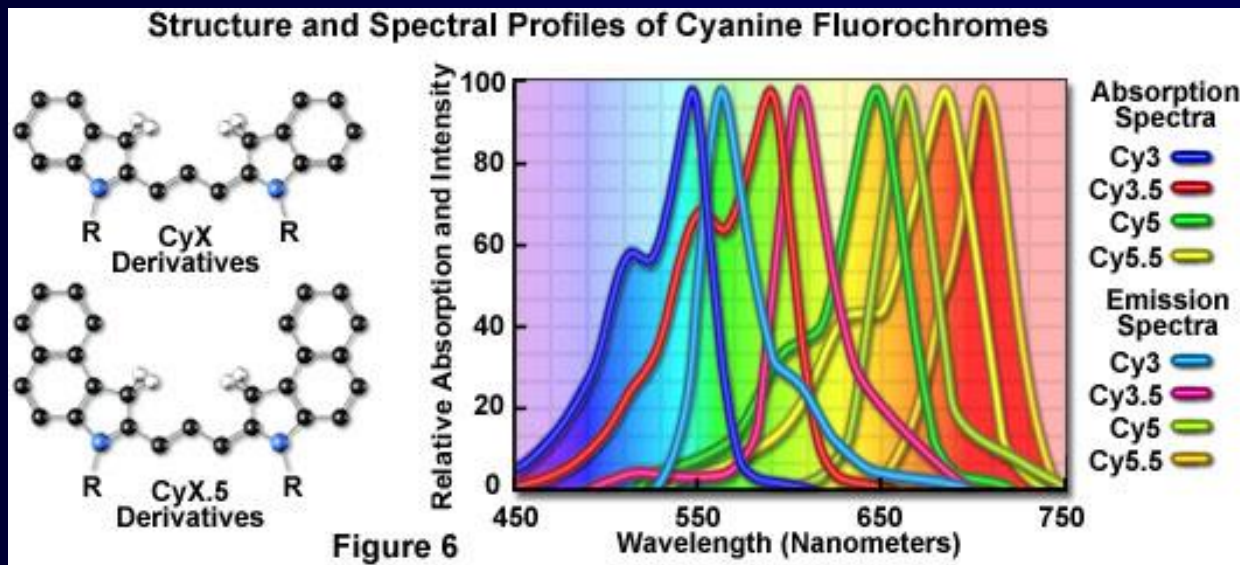
Chicago river - St. Patrick's Day - **fluorescein**

Bečva - zkoumání toku - **fluorescein**

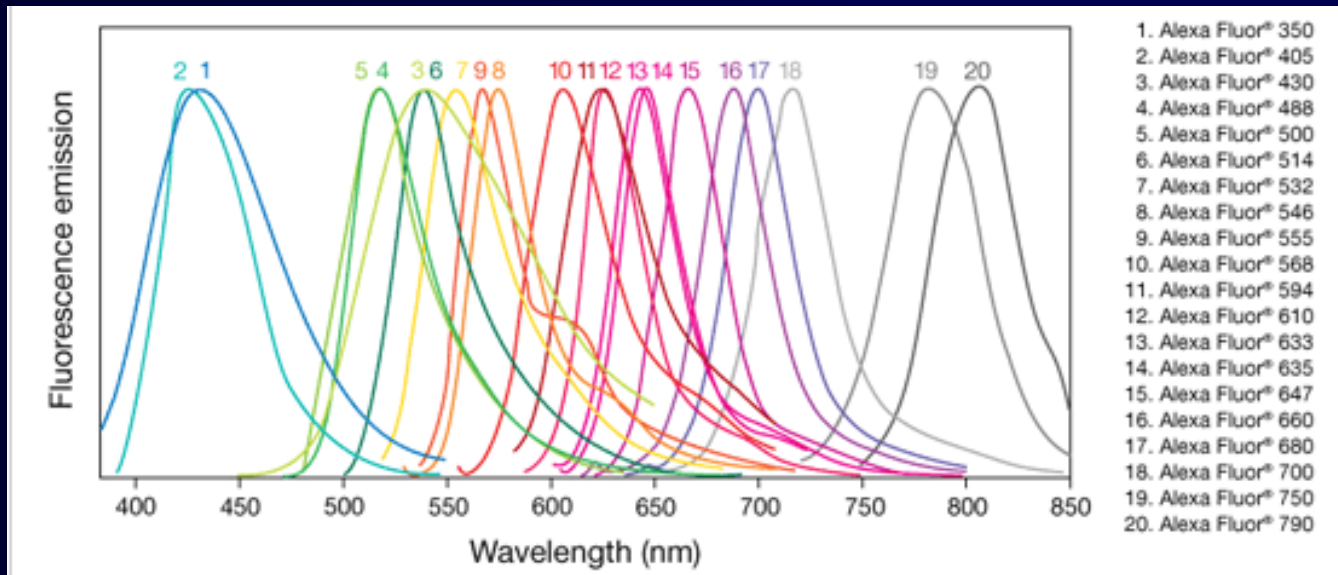
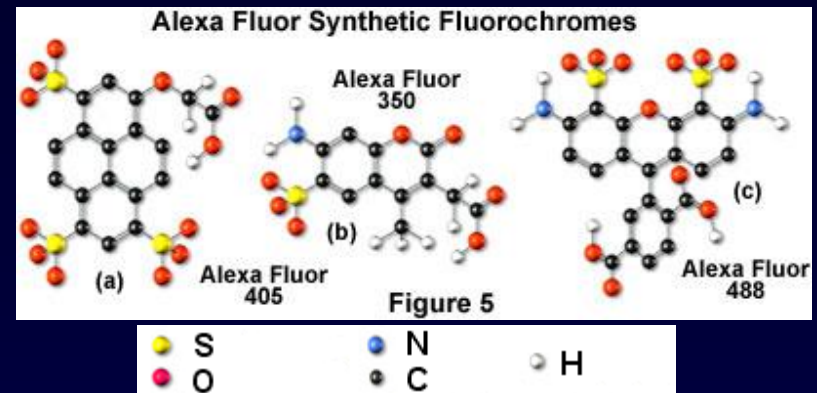
Cy značky (Cyanine dyes)

- zástupci Cy2, Cy3, Cy3.5, Cy5, Cy5.5, Cy7
- částečně nasycené heterocykly + další aromatická jádra
- ex. a em. spektra podobná klasickým fluoroforům
- kratší Stokesův posun (~30nm)
- fotostabilní
- vyšší kvantový výtěžek

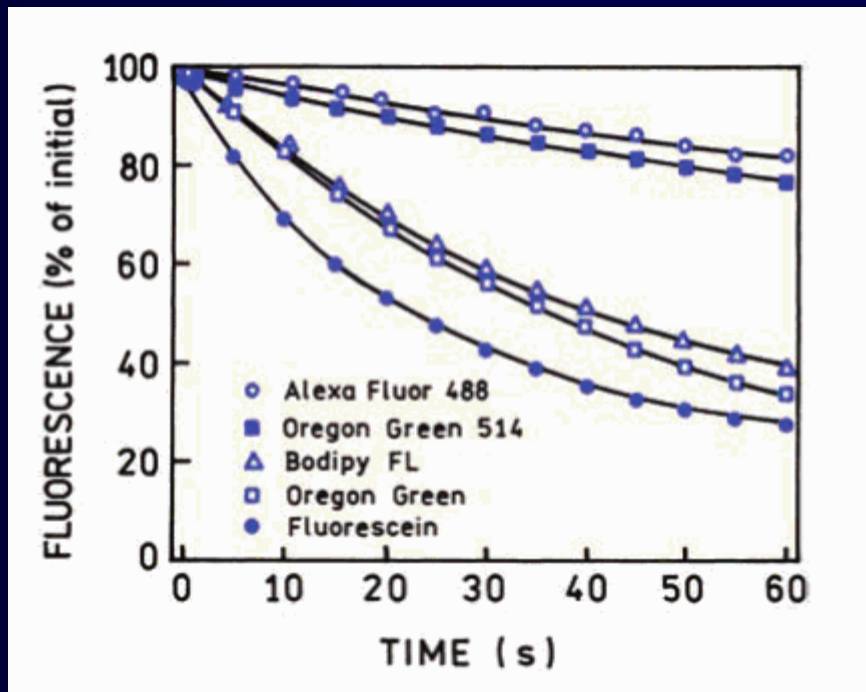
Alexa Fluor Dyes (Molecular Probes)

- sulfonovaný derivát rhodaminu
- vyšší kvantový výtěžek ~ svítivost
- zesílená fotostabilita (↓ photobleaching)
- pH stabilita
- dlouhodobě stabilní
- využití – živé buňky, tkáňové řezy, fixované preparáty
- velký výběr rozsahu ex. a em. maxim
- od UV po near-infrared oblast
- označení podle vlnové délky zdroje excitačního záření

Fotostabilita fluorochromů

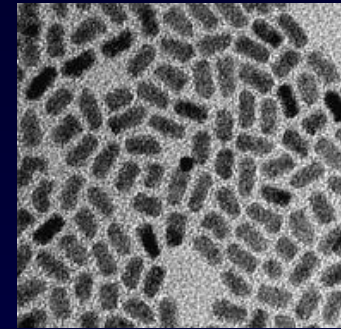
- každý fluorofor podléhá vysvícení v průběhu souvislého osvětlení
- ve FM silná intenzita dopadajícího záření
- nejstabilnější – značky Alexa Fluor
- není znám princip předpovědi stability dle struktury

Quantum dots

- fluorofory (značky) = po absorpci fotonů emitují světlo o větší vlnové délce
- anorganické nanokrystaly
- velikost 10-20nm (GFP 4,2 x 2,4 nm)

složení:

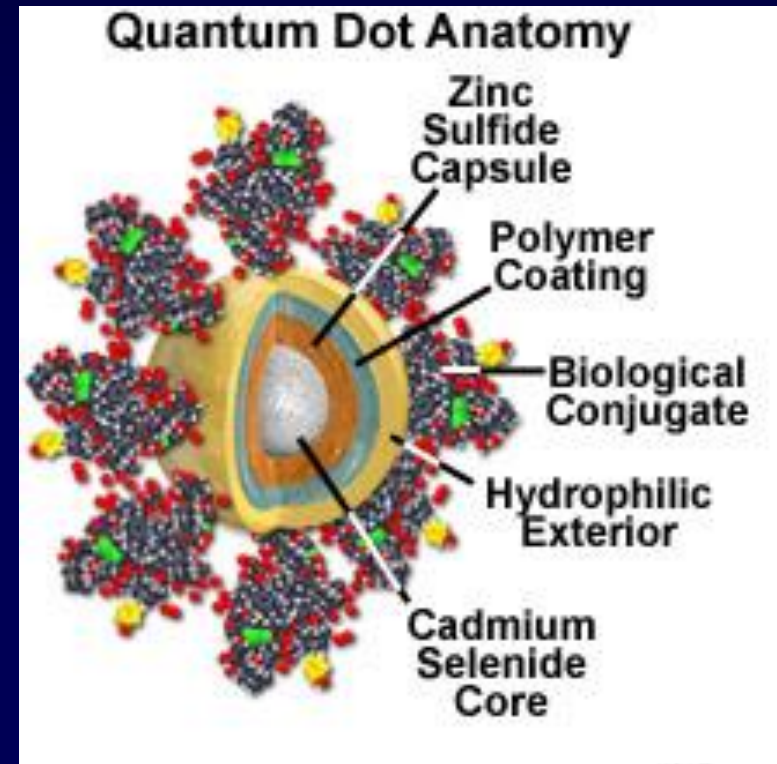
jádro: několik 100x-1000x molekul

polovodičového materiálu (Cd, Se, Te)

obal: polovodič (ZnS), stabilizuje jádro, zlepšuje optické a fyzikální vlastnosti

plášť: amfifilní polymer, umožňuje vazbu dalších molekul

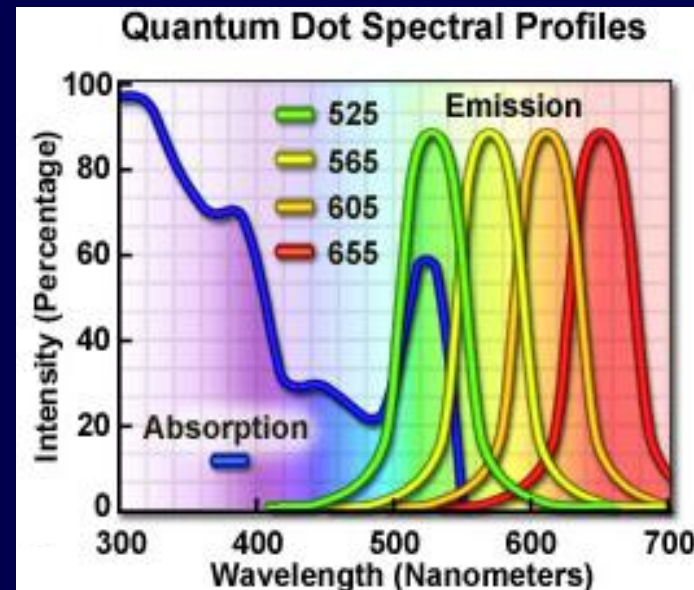
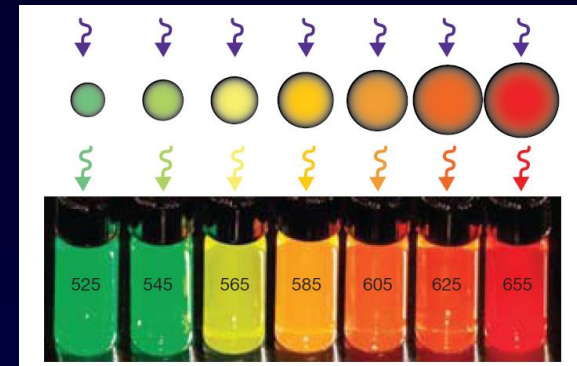
vnější plášť: polyethylene glycol (PEG) – snižuje nespecifickou vazbu

Quantum dots

Vlastnosti:

- vlnová délka emise závisí na velikosti částice
- umožňují vícebarevnou detekci jedním excitačním zdrojem
- možnost konjugace s primárními i sekundárními protilátkami nebo streptavidinem
- více molekul IgG na jednu částici
- vyšší jas než klasické fluorofory
- násobně vyšší stabilita
- velký Stokesův shift

Quantum dots

- vazba na protilátku – srovnání s „klasickým“ konjugátem

